

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

J. V. CHRISTENSEN

TIDER OG SKIKKELSER
I MIDTSJÆLLANDS
HISTORIE

(VIII)

SÆRTRYK AF RINGSTED FOLKETIDENDE

RINGSTED
FOLKETIDENDES BOGTRYKKERI
1931

TRÆK AF STENMAGLE SOGNS
HISTORIE

Nordligst i Sorø Amt med Kongsmosen som yderste Spids ud i Aamosen ligger Stenmagle Sogn. *Stenløsemagle*, som det hed i gammel Tid, en af de mange Byer med Endelsen „løse“, der ligger i Afsnittet af Sjælland ind imod Holbæk. Store Landsbyer med rigeligt Jordtilliggende, omgivet af nyere „Torp“-Byer. Mod Sydvest ligger den anden Stenløse-By, Stenløselille, nu Stenlille, hørende til et andet Sogn og Herred, men — som en Rest af et gammelt Samhørsforhold — med fælles Præst.

Forkortelsen af Navnet Stenløsemagle begynder tidligt i Tiden. Allerede i et Kongebrev fra 1585 kaldes Byen *Stensømagle*, og i den nærmest paafølgende Tid ser man Navnet skrevet som *Stensiemagle* og *Stensemagle*, indtil den nuværende Form fæstner sig.

En ældgammel Bebyggelse, der med den anden i Navnets Ælde med Stenmagle sidestillede *Vanløse* By har dannet Grundstammen i en Bebyggelse, i hvilken Torperne: *Nyrup* og *Oustrup* danner de første Led, mens *Assentorp* paa senere dyrket Land skyder sine Marker ud i Aamosen.

Assentorp, der med den oprindelige Navneendelses Bibeholdelse viser sig som den Yngste i Selskabet af Sognets ældgamle Byer, og som langt op i Tiden bevarede sit Særpræg af en vis Ufærdighed, en vis Haardhændethed i Handling og Tankegang, der sikkert har sit Udspring i de haardere Vilkaar, som de Folk gennem Aarhundreder har haft at kæmpe med.

Helt op mod vor Tid fortælles der om, hvorledes *Assentorperne* — eller som man halvt i Spøg, halvt i Fortsættelse af den overalt stedfindende Navnedannelse, kaldte dem: *Asseruperne* — følte

og tænkte for sig selv og gav Plads for en Opfattelse, der ligesom laa udenfor Lov og Ret. Nu er dette helt forandret. Nu er der derude som i det øvrige Sogn veldyrkede Marker. Den ugæstmilde og uvillige Jord har nejet sig for Menneskers Flid, og Hjem ved Hjem har rejst sig her, hvor fordem store, halvøde Mose- og Engdrag laa hen i Ensomhed, et fremmedartet Stykke Sjælland, som yderst ude i Kongsmosen og tilstødende Arealer viser meget af den barske Naturs Oprindelighed.

Bag om den Historie, som de veldyrkede Marker, de velholdte Gaarde og Huse, de spredte Skove og Bevoxninger fortæller os, skjuler sig dette Landomraades Historie, saaledes som den efterhaanden er blevet klaret af Forskerne, sidst bl. a. af Poul Nørlund i Sorø-Bogen.

Da Marsken døde i Lybæk.

1213 ligger Danmarks Krigsminister, Marsken *Johannes Es-*

bernsøn, Esbern Snares Søn, for Døden i Lybæk. Han har levet sin Faders Løfte til Klostret overhørigt og har beholdt Stenmaglegodset i Stedet for, som den gamle Krieger havde lovet, at give det til Klostret i Sorø.

Nu truer Døden.

Abbed *Gaufrid* fra Sorø hentes.

Og Valdemar Sejrs mægtige Marsk tilskøder ham — efter at Marsken har faaet den sidste Olie — *hele Stenmagle Gaard og By med de tilliggende Byer Nyrup og Assentorp.*

Det er ikke alene sin Faders Løfte, han indfrier.

Han sikrer sig selv Klostrets Forbøn ved at skænke Klostret Midler til tre aarlige Festmaal-tider for Munkene, nemlig paa Vor Frue Dag, St. Hansdag og paa hans egen Fødselsdag. Alt gældende „til evige Tider“.

Men der blev stor Strid om den Ting, thi paa Tersløsegaard sad Esbern Snares Svigersøn, *An-*

ders Grosøn, og han hævdede paa sin Hustrus Vegne at være forurettet.

Og da Klostret ikke vilde give Køb, besatte han selv Stenmagle Gaard i Aaret 1241.

Men Munkene stod paa deres Ret, Striden fortsattes. Og 1284 er et nyt Medlem af Slægten, Anders Grosøns Søn, der er opkaldt efter sin store Morbroder, *Absalon Andreassøn*, kommet saavidt, at han i sit Testamente indsætter Sorø Kloster som Arving til *Øxneskov* — saaledes kaldtes Stenmagle Gaard nu — og de omliggende Byer. Saa fik Munkene altsaa, hvad der tilkom dem. Men Striden var ikke dermed endt.

Der var stadig Kappelstræb om Gods og Jord mellem de verdslige Mammondyrkere paa Herregaardene og de aandelige do. i Klostret.

Der førtes flere Processer for Domkapitlet i Roskilde.

Og da en af Absalons Ætlinge,

Lage Litle, der var Medvider i Mordet paa Erik Glipping og sad fangen paa Kalundborg Slot, skænkede sit Gods til Klostret, tiak det op til en stor Konflikt, idet Erik Menved havde Ret til Kongemordernes Gods.

Kongen ønskede dog aabenbart ikke at lægge sig ud med det mægtige Kloster.

1293 skødede han Stenmagle-Godset til Sorø Kloster, til hvis Omraade det hørte, lige til Selvejendoms Indførelse gennemførtes. Saaledes gik det til, at Stenmagle kom til Sorø Akademi.

Lidt om Sognets Kirke.

Men det var dog ikke udelukkende om Jord, at de fjerne Tiders Tanker bevægede sig.

Ældst i ethvert Sogn er Sognets Kirke. Og Stenmagle Kirke staar ikke alene som et Gudshus i Nutiden, men ogsaa som et ærværdigt Minde om svundne Slægters Indsats paa det Omraade, som til alle Tider greb Menneskesindet dybt.

Den raa, kløvede Kamp, der tilkendegiver sig i Kirkens Hovedparti, fortæller om hin ældste kristne Tid, da man tog det nærmest foreliggende Byggeemne, den haarde Granit, der laa strøet over Markerne som Istidens afgrundsferne Hilsen til Datids- og Nutids-Mennesker.

Man kløvede Kampen og lagde den til Rette i Muren, saa godt som man evnede. En Dag stod Gudshuset der, ringe nok, men anseeligt i Forhold til sine Omgivelser.

Siden, da man lærte at brænde Markernes Ler til Sten, udvidedes og forskønnedes Kirken.

Kirken har oprindeligt haft 9 smaa rundbuede Vinduer, 6 i Skibet, 3 i Koret (ét, dog formentlig ommuret, Vindue, men i den oprindelige Form er bevaret i Korets Østrunding). Senere, da den kunstneriske Sans udvidedes, prydede man Kirken med en Slags Billedbibel.

Kalkmalerier afdækkedes i

1883 og 1886. De forestiller St. Jørgens Kamp med Dragen og den hellige Erasmus' Martyrium.

Taarnet er fra den senere Middelalder, ejendommelig er den vældige Støttepille i Sydvest.

Tilbygningerne tilhører Papis- mens sidste Tid.

Det nordre Kapel, der nu ud- gør en Del af Kirken, har vist- nok oprindelig været Material- hus, men er i nyere Tid blevet knyttet til Skibet for at skaffe Plads.

1862—63 underkastedes Kir- ken en Hovedstandsættelse. Kir- ken, der hidtil havde været over- kalket, kom til at staa i sine op- rindelige Farver. Store rund- buede Vinduer blev ved den Lej- lighed indsatte i Kirkemurene. Den nordre Tilbygning blev 1894 helt ombygget, saa den fik den Form, den nu har.

Altertavlen er malet af Chr. Dalsgaard 1865. *Oblatæsken* er fra 1724. *Sølv-Vinkanden* fra 1709 — med Navnene Anders

Julius (Latinisering af Juul) og Margrethe Deichmann, et Præstepar. Han var Præst i Stenmagle og Stenlille fra 1685—1728. Hans og hans Hustrus Navn er bevaret paa den Gravsten, der staar i Kirken. Stenen fortæller, at Anders Julius, der var Præst her i 43 Aar, hviler her med begge sine Hustruer, nemlig Ingeborg Jacobsdatter, der var født i Ystad i Skaane 1645 — 13 Aar før sin Mand, der var født i Nebbeløv i Skaane 1658 — og død den 28. Juni 1698; hans anden Hustru, Margrethe Deichmann, var født i Høje Taastrup 1675, hun var altsaa 16 Aar, da Præstens første Hustru døde; naar hun ægtede ham, vides ikke; heller ikke hendes Dødsaar er blevet anført.

Men der er det Ejendommelige ved denne Ligsten, at den oprindelig slet ikke er tiltænkt Anders Julius. Den viser to udhuggede Billeder af Præster i Ornat, og en Underskrift fortæl-

ler, at den oprindelig er rejst af en Præsteenke, der har overlevet begge sine Mænd. „Denne Steen hafver begge deris Efterlefverske, Anne Christens Datter bekaastet og ladet lægge paa Steden Anno MDCXXIX (c: 1629).“

Stenen menes ikke oprindelig at have hørt til Stenmagle Kirke, men er blevet købt hertil og den oprindelige Indskrift slebet ud for at give Plads til den nuværende.

Den gamle Sten fortæller saaledes en hel Del: Der meddeler os, at Anders Juuls Forældre er vandret til Danmark efter Skaanes Tab, og den meddeler, at man den Gang ikke har haft mere Respekt for Gravfreden, end at en Ligsten over to Præster godt har kunnet sælges og omdannes til Ligsten over en anden Præst og hans to Hustruer, og endelig fortæller den manglende Dødsangivelse for Margrethe Deichmann, at ogsaa den Gang har „ude af Øje“ væ-

ret „ude af Sind“. De Efterlevende har ikke fundet det Ulejligheden værd at opskrive Dødsdagen for den sidste Døde.

Endnu en Ligsten findes i Kirken. Den er indmuret i Vaabenhuset. Oprindeligt har den ligget i Køret og er noget slidt. Den er lagt over Mads Henriksen Dorph, der var Degn i Stenmagle i 54 Aar (han var ogsaa født der i Byen 1661), samt over hans Hustru, Maren Pedersdatter, der var født i Slagelse 1657; de havde tre Døtre, hvoraf den ene døde som lille (9 Uger gl.).

Af Kirkens øvrige Inventar er *Degnestolen*, der staar til Venstre for Indgangen, den ejendommeligste. Dens to øverste Fyldinger er udfyldte med en rig gennembrudt Ornamentik. Den stammer fra 1533. Vaabenmærkerne paa Endestykkerne er ud mod Kirken Rønnovernes, ind mod Muren Gyldenstjernernes Vaaben.

Alterkalken er fra 1793. *Døbe-*

fonten er af Egetræ fra Frederik III's Tid.

Et Bronze-Røggelsekar, der synes bronceret, er ophængt over Døbefonten, men har tidligere hængt længere inde i Koret.

Ved Arbejderne ved Kirken i 1894 fandt man under Tilbygningen en Kampestensgrav fra *den ældre Middelalder* med Rester af et Mandsskelet, men intet Gravgoods eller andet, der kunde fortælle, hvem der var begravet.

Af svundne Tidens Genvordigheder.

Saaledes som i det Foregaaende refereret taler Kirken til os. Om den jævne Befolknings Færden i de mange Aarhundreder, da de har levet tæt sammenpakkede i Landsbyerne, véd man ikke ret meget. Det daglige Liv har vel gaaet sin Gang med Sorrig og Glæde. Men af og til bryder et Glimt — i Reglen ikke for det Gode — frem af Historiens ensformige Mørke.

Midt i 1400-Aarene *brændte*

Præstegaarden i Stenmagle, og Sorø Kloster, der ejede Stenmagle By, anviste Præsten Bolig paa en anden Gaard; men Klostret kom i 1489 i Strid med Præsten om Lejeafgiften.

Præsten blev efter fuldt moderne Regler sat paa Gaden med sit Indbo, men hævnede sig ved at medtage Vinduer, Døre, Hængsler og Laase.

Præsten indankede sin Sag for Bispen.

Abbeden nægtede at møde baade for Landemode (den gejstlige Ret) og Landsting (den verdslige Ret).

Kort efter overfaldt Bispens Svende Stenmagle Bønder og mishandlede dem. Dette kunde tyde paa, at Bønderne har holdt med deres Præst.

Abbeden indankede nu Sagen for den pavelige Højesteret. Og Bispen, *Niels Skave*, udfoldede en mægtig Iver for at faa Abbeden dømt.

Sagen procederedes i 4 Aar,

men endte paa Kong Hans' Foranledning med et Forlig, der nærmest gik ud over Bispen.

— — —

Andre af Livets Smaatræk fremdrages her — fortrinsvis fra Sorø-Bogen:

1614—15 maatte *Oluf Smed* i Stenmagle bøde 1 Rigsdaler for at have solgt Mjød i Pottetal — d. v. s. holdt Smugkro. Talen er, som man ser, om Mjød. Faa Aar efter holdt Brændevinen sit Indtog.

1634—35 maatte Stenmagle Bymænd betale 1 Oxe i Anledning af, at de havde *drevet deres Kvæg* i Nyrup uhøstede Vang.

1604—05 maatte Jens Pedersen, Vanløse, bøde 1½ Rigsdaler for ulovlig Nøddeplukning.

By og Bomænd

for et kvart Tusindaar siden.

Fra Tiden for ca. halvtredje Hundrede Aar siden har vi den første samlede Oversigt over Navnene paa de jorddyrkende

Mænd i Stenmagle Sogns Byer.
 Hvor Vedtegningen „øde“ staaer
 ved Brugerens Navn, betyder
 Navnet den sidste Bruger, før
 Gaarden enten af Nød eller andre
 Grunde var blevet uden Beboer:

Stenmagle Bymænd 1682:

1. Niels Hanser
2. Peder Nielsen.
3. Jens Lauritzen.
4. Oluf Hansen.
5. Peder Fugl (øde).
6. Clemen Rasmussen.
7. Laurits Tyggesen .
8. Peder Jacobsen (øde).
9. Peder Mogensen.
10. Anders Christensen.
11. Niels Pedersen.
12. Jesper Andersen.
13. Laurits Poulsen (øde).
14. Niels Lauritzen (øde).
15. Oluf Nielsen.
16. Rasmus Christensen.
17. Niels Mortensen.
18. Rasmus Nielsen.
19. Hans Rasmussen.
20. Jens Hansen.
21. Jørgen Nielsen.

22. Hans Andersen (øde).
23. Steffen Hansen.
24. Laurits Lauritsen.
25. Christen Tygesen.
26. Maren Kr. Laurids'.

Der var i Byen 5 Huse uden Jord og 4 Huse med Jord.

Endnu 1697 var 6 *Gaarde øde*; saa ringe var Kaarene.

Smeden drev $\frac{1}{2}$ øde Gaard.

Degnen drev $1\frac{1}{2}$ øde Gaard.

En Husmand drev $\frac{1}{2}$ øde Gaard og holdt paa denne 9 Heste og 14 Kreaturer, et anseeligt Husdyrhold, som er et enestaaende Tilfælde paa den Tid.

Bymændene i Assentorp 1682:

1. Peder Laursen.
2. Jacob Jacobsen.
3. Oluf Jacobsen.
4. Oluf Jensen.
5. Peder Olsen.
6. Jakob Ibsen.
7. Oluf Pedersen.
8. Niels Jensen.
9. Oluf Nielsen.
10. Christoffer Jensen.
11. Jens Andersen.

12. Sivert Olufsen.

(Det er ejendommeligt at se, at den Konduktør, Jens Meilin, der i 1682 opmaalte Byen, bruger Betegnelsen: Asserup.)

Bymændene i Nyrup 1682:

1. Jens Nielsen.
2. Søren Nielsen.
3. Jens Hansen.
4. Niels Christophersen.
5. Hans Jenssen.

Bymændene i Vandløse 1682:

1. Erik Hansen.
 2. Niels Olufsen.
 3. Oluf Laursen.
 4. Mikkel Nielsen.
 5. Søren Clausen.
 6. Rasmus Jensen.
 7. Oluf Ibsen.
 8. Jeppe Laursen.
 9. Laurids Mikkelsen.
 10. Christen Knudsen.
 11. Mikkel Hansen.
 12. Daniel Iversen.
 13. Niels Jensen.
 14. Ole Jespersen.
 15. Laurids Madsen.
- 3 Huse.

Bymændene i Oustrup 1682:

1. Peder Nielsen.
2. Christen Andersen.
3. Hans Nielsen.
4. Mourids Sørensen.
5. Peder Schiøtte.
6. Hans Madsen.
7. Jens Nielsen.
8. *Valborg, salig Rasmus Knudsens.*
9. Claus Sørensen.
10. Søren Clausen.
11. Peder Jensen.

Meget siger disse Navne jo ikke. De er alle forlængst glemte. De har den danske Navngivnings Ensformighed. Vi standser ved *Peder Fugls* øde Gaard i Stenmagle. Har Ulykken været efter ham? Har Svenskekrigene i Aarhundredets Midte ramt ham som saa mange andre? Har han drukket sin Velstand op?

Svaret ligger muligvis i Oplysningerne om hans Gaards Kvalitet. Det anføres, at af dens Tiliggende var kun 39,000 Kv.-Al. eller ca. 3 Tdr. Land saa god

Jord, at den kunde dyrkes 2 Aar og „hvile“ 1.

Al den øvrige Jord maatte have fra 4 til mange flere Aars Hviletid for at give noget.

Tilliggendet var i det Hele ca. 30 Tdr. Land, hvilket synes at have været det gennemsnitligt dyrkede Areal ved hver Gaard, idet Hartkornet gennemgaaende var 5 Tdr. pr. Gaard.

Præstegaarden havde dog 9 Tdr. Hartkorn.

Hver Bymark var som bekendt i Markfællesskabets Tid delt i 3 *Vange*, og hver Vang havde sit Navn.

Navnene paa Vangene i Stenmagle Sogns Bymarker var følgende:

Stenmagle: Møllevang, Brovang, Engevang.

Assentorp: Sønderbjergvang, Bjergvang, Mellemvang.

Alle Assentorp Bymænd laa i Fællig med Stenmagle Bymænd om Jordstykker i samtlige Stenmagle Vange. Et Vidnesbyrd om

et ældgammelt Fællesforhold mellem Moderbyen og Nybyggerbyen.

Nyrup: Stejlevang, Mellemvang, Buskevang.

Vandløse: Skebjergs Vang, Dyssevang, Lillevang.

Ustrup: Skovvang, Riisevang, Grøftevang.

Det vilde føre for vidt at opremse Navnene i alle Byernes Vange. Men som et Vidnesbyrd om den frodige Navngivning paa Jordstykkerne skal følgende anføres:

I *Stenmagle Brovang* var der bl. a. følgende Aase (en Aas er en Samling af Agre, i hvilken hver Bymand har en Ager):

Bysagre, Holmestykker, Ærteris, Hønnebæk, Broholtsagere, Hørrensholm, Hestehave, Egeholm, Ræveholm, Tidselvraa, Sandagre, Steenseholm, Snagevaad, Heslehøj, Langagre, Smalle Hellebæksagre, Brede Hellebæksagre, Maastykkerne, Skammels-Enderne, Kierregaards Agre,

Mølleberg-Aasen, Lille Mølleberg, Stenstykkerne, Maglebjerg, Taarestykkerne, Kyringe Mcseagre, Kællinghøj, Elmeagre, Bybjergsaas, Tjørneagre, Lundestykkerne, Nørreaas, Kallehave.

I Stenmagle *Engevange*:

Spieldene Aas, Bysager, Wangebechs Aas, Holtebanke Aas, Smaa Hundskunds Agerne, Nørre Hundskunds Agre, Store Hundskunds Agre, En „Høed“ ved den Norden Ende af Spielderne, Langager Aas, Torpeagre, Bøye Stubs Aas, Smaa Dysseagre, Større Dysseagre, Bøllemoseagre, Bøgevads Aas, Spaansspields Aas, Ørnekuls Stykker, Satzebroholme, Storke-landsagre, Søeagre, Præsteholmen, Tofterne, Høvder, som ligger Norden for Tofterne, Mellemose, Kildestykker, Skovkildestykker, Tuemose Agre, Store Bested, Lille Bested, Smaa Biødstjerne, Stiholm Biødstjerne (Biøstjerne), Rump Vraaagre, Royels Vraa (?) (Bryels Vraa),

Brede Biødstederne, StoreTjørnebakker, Ronstykkerne, Hjorte-Salle-Stykkerne, Krøbinge-Stykkerne, Krogelund, Brondet Aas, Huileboges Holm.

I *Møllevangen* (sydligst i Bymarken): Længagre, Sandagre, *Gallebjerg*, Fens Mose, Tornagre, Lærkebjerg, Taahøj, Havrekær, Tyvsprød, Krogsprød, *Holte Banke* og *Brodriis*, Dahes (maaske Dals) Agre, *Korsagre* osv.

100 Aar senere.

Gaar vi fra 1682 et Hundrede Aar frem i Tiden, véd vi, at den danske Bondestand gennem de 100 Aar har haft sin trangeste Vandring. Men nu lysner det. Det mere end 1000-aarige Fællesskab, der havde holdt Bønderne i Afhængighed af hverandre, staar for at skulle sprænges. 1782 opmaales Stenmagle til *Udskiftning af Jorderne*. Og vi deltager i en Vandring gennem Byerne. Kommende fra Nyrup møder vi i Stenmagle først Kir-

ken og den bredt opbyggede *Præstegaard*; over Præstegaardens Jord fører Hellebækken, maaske en gammel *Helligbæk*, der har givet et Jordstykke Navn.

Bevægende os fra Præstegaarden imod Nord passerer vi først en Række jordløse Huse, 4 i Tal, hvoraf de tre blev flyttet ud paa Marken ved Udskiftningen og fik Jord til en Ko; og saa først kommer den egentlige ældgamle By, en Langby af enestaaende Størrelse i Midtsjælland.

Hvor Vejen drejer mod Vest, ligger en stor Gaard, S. f. Vejen ligger 11 Gaarde saa tæt sammenbyggede, at *mange af dem har fælles 4de Længe*; N. f. Vejen ligger 10 Gaarde med noget større Mellemrum, hvorfor Bebyggelsen her ogsaa strækker sig længere mod Øst.

Saavidt man kan se, er 13 af Byens Gaarde ved første Udskiftning blevet udflyttede.

Det var et af Tidens største

Problemer. For den gamle Tids Bønder var det en frygtelig Tanke at skulle ud paa de øde Marker, der altid havde ligget ubebyggede. Her var de uden Støtte af det gamle Fællesskab, allehaande Farer truede, og selv om man ikke var overtroisk, hvad forresten alle den Gang var, saa mødte man store praktiske Vanskeligheder i Form af elendige Vejforhold og lign.

Men ud kom man, og det betød Byens Opgang og Fremdrift i den kommende Tid.

Opmaalingen til Udskiftning af Sognets øvrige Byer skete i denne Rækkefølge:

Oustrup opmaaltes 1789; det var da en Rundby med 7 Gaarde, hvoraf den ene laa langt mod Sydvest. Vi skal her gengive Navnene paa nogle af Agerskifterne i denne By:

N. V. for Byen: Eppesø Eng, Gamletofte, Rævsnæs, Sisle Ager, Svineholm.

N. og N. Ø. f. Byen laa *Him-*

merigs Agre, Oxespield, Buttes Agre (et Højdedrag), Tranebjergs Agre, Sneverholm, Sellebjerg, Stenkilde.

Ø. og S. Ø. f. Byen laa bl. a. Engelskær, Fladebjerg, Bleieland, Eskeputte, Kattcagre, Pilletorn, *Abelshøj*, Sortemose, Byeholts Agre. *Mortens Kaas* (?), Korteberg.

S. og S. V. for Byen: Overled, *Mørbjerg*, Bienebanke (?), Gaasebjerg, Spørs Agre, Gelshøj, Riiseklints Agre.

Assentorp opmaaltes i 1797 til Udskiftning.

Den var indtil da en tæt sammenbygget Rundby.

I Byen laa paa den Tid 12 Gaarde.

Da Byen laa i en Udkant af sin Bymark, maatte 7 eller 8 af Byens Mænd allerede ved den første Udskiftning flytte bort fra den gamle Boplads.

De optegnede Agernavne frembyder ikke meget af Interesse.

Ejendommelig er dog Navnet *Bjørneholt* paa et Omraade omtrent midtvejs mellem Assentorp og Sogneskellet paa Vejen til Skuerup.

S. f. samme Vej længere ude laa Store Rævetanges Agre.

Sydligst i Bymarken laa *Tvinge Mose*.

Mod Vest i Bymarken *Mørkholt* og *Tyvehave* og N. derfor *Garbulle*.

Helt N. paa i Bymarken laa *Store Lyngskifter* og *Maglemose*, der grænsede op til Stenmagle Kongsrose. S. f. *Maglemose* laa *Flyvesandstykkerne*.

Mod N. Ø. ved Aaen laa *Huldynge Mose* og *Købele Mose*.

Nyrup By opmaaltes til Udsiftning 1808. Stjerneudsiftning.

Mark Nr. 3 tilhørte Jens Eriksen, men overgik til Mallinø („Mallingsminde“).

Nr. 1, Gunner Christiansen, overgik til Niels Gunnensen.

Nr. 2, Peder Larsen.

Nr. 3, Jens Ericksen, derefter Malling.

Nr. 4, Daniel Hansen.

Nr. 5, Jens Jensen.

Vanløses Agernavne skal i korte Træk optegnes. Nord og Vest i Byens Mark ligger Trelholm, Sanden, Skebjerg, Bremerholms Eng, Ellestoks Agre, Skaren Aas, Ellestens Agre, Vaads Agre, Byetveds Agre, *Mørke Gunger*, *Trøstemose*, Langholm, *Langvads* Agre, Stenholm.

Helt mod N. Ø. laa *Fuglevadsholm*, *Fuglemose* og *Ørnekul*.

S. Ø. for Byen laa *Taalægavs* Agre.

V. f. Byen *Kileholm*, *Hestehave*, *Espe* Agre.

Byen var før Udskiftningen en uregelmæssig bygget By, af hvilke 2 *Gaarde* *udflyttedes mod Nord* (Lars Sørensen og Peder Stephansen), mens 6 *Gaarde* *udflyttedes mod Syd*, nemlig Hans Nielsen, Lars Bertelsen, Niels Peersen, Hans Gabrielsen, Niels Christensen og Jørgen Tobiesen.

I dette Bymarkens gamle sydlige Omraade møder man Navne som: Dyssagre, Flintebanken, Dyreeg (?), *Batterup Stykker*, *Øllerøden*, Vejleds Agre, Avle Agre, Fellebjerg, Erteland, *Hvedeland*, Stenbjerg osv.

Kongsmosen, der regnedes til Stenmagle By, opmaales og udskiftedes 1808.

Præster i Stenmagle-Stenlille.

1. (1576): *Christopher Svendsen*. Præsten blev beskyldt for at have mishandlet sin Hustru, saaledes at hun døde. Og 1. Juni 1581 fik hans anden Hustru, *Gertrud Svendsdatter*, kgl. Brev paa at maatte gifte sig igen; han levede den Gang endnu, men var dømt til at straffes paa Livet. (Wiberg: Præstehistorie.)

15. Oktober 1577 udstedes et aabent Brev om, at Hr. Christopher Svendsen, forhen Sognepræst i Steensmagle og Steenlille Sogne, der en Tid har været fængslet for nogle Mishandlinger, som 16 Mand have svoret

ham skyldige i, og nu ikke kan forfølge Sagen til Tinge, da han er i Borgen, og Dommeren erklærer ham fredløs, maa være fri for sin Borgen og forfølge sin Borgen paa Herredsting, Lands-ting og anden Steds, da han mener, at de Vidnesbyrd, hvorefter Nævningerne har svoret, ikke er rigtige. De 16 Nævninger skulle dog være fri og ufældede for deres Ed og Tov, med mindre han lovlig kan fælde dem, og han maa ikke ved Hjælp af dette Brev forhale Sagen, da Kongen i Tilfælde af Misbrug ellers vil lade ham straffe efter den tidligere Dom.

1. Juni 1581 udstedes fra Kronborg et Kongebrev med Tilladelse for Gertrud Svendsdatter, hvis Mand, „Hr. Christoffer i Stenløssemagle“, for nogle Aar siden er fængslet for sine grove Mishandlinger og nu dømt til at straffes paa Livet, til igen at gifte sig, da hun siden sin Hus-

bonds Fængsling har siddet i Armod og intet haft at leve af.

2. (1584): Peder Mortensen.

3. (ca. 1600): Hans Jensen Stougaard.

Helt hyggelig har den Tjenestekar, som Præsten en Tid har haft, ikke været; thi d. 30. Juli 1610 faar Lensmanden i Alsted Herred, Hans Staffensen, Besked om at sende „*en Kumpan*, som i Dallum har været med at gøre Manddrab, og som nu skal tjene Hr. Hans i „*Stiensmagle*“, fængslet til Antvorskov“.

4. 1625: Lauge Jacobsen Lintrup.

5. 1639: Vilhelm Damianus Stendorph.

6. 1669: Damianus Vilhelm Stendorph, født 1646, gift første Gang med Abelone Hansdatter og 2den Gang med Bodil Hansdatter Schade fra Roskilde.

7. 1685: Anders Hansen Juul eller Julius. Hans Fader havde været Sognepræst i Kjells, Nøbbeløv og Fjellestad i Skaane; Juul døde først 1728; han gav en

Sølvkande til Stenmagle Kirke og 200 Rdl. til Sorø Akademi. (Se det Foregaaende, hvor Anders Juuls Forhold er nærmere omtalt.)

8. 1722: Joseph Lauritzen Aagaard.

9. 1741: Søren Frederiksen Wiccardt; „døde i stor Armod“, 19. April 1760.

10. 1760: Nicolaj Nicolaisen Brorson, født i Bedsted i Slesvig 1728.

11. 1788: Immanuel Lauritzen Walther.

12. 1797. Mads Bergenhammer Sommer, født 1770; tilintetgjorde i Sindsforvirring Kirkebogen 1775—1797; død i København 6. November 1803.

13. 1804: Jens Henrik Fischer.

14. 1828: Godtfred Henrik Bendtsen.

15. 1849: Dr. phil. Georg Carl Theodor Francke; Conrektor i Flensborg 1825—48, da han maatte forlade Embede og Hjem. Han var af holstensk Æt, men

følte sig helt som Dansk, var Videnskabsmand og Skolemand, til Forholdene tvang ham til at rømme Stillingen. Han har skrevet lærde Afhandlinger. Om hans præstelige Gerning i Stenmagle og Stenlille lever der vist kun meget faa Minder.

16. 1863: Henrik Christoffer Hegelund Møller.

17. ^{17/1} 1879: Henning Jensen. Afskediget ved et ministerielt Magtbud d. 30. Marts 1885.

18. 1885: E. M. Nyeborg.

19. 1914: Filip Beck.

Den første sociale Foranstaltning.

D. 15. Juni 1802 udkom Plakaten om Fattigvæsenets Indretning og Bestyrelse paa Sjælland.

§ 3 lød: „Fattigvæsenet bestyres i ethvert Sogredistrikt af Præsten, Stedets Politimester, største Lodsejer og 3 eller 4 af de bedste Sognemænd efter Distriktets Størrelse.“

Dette *det første Kommunal-møde i Stenmagle Sogn* afholdtes den 28. August 1802 i Stenmagle Præstegaard, og de første Kom-

munalmænd, der udpegedes, var: Sognefoged Jens Jørgensen i Stenmagle, Gaardmand Truels Thomsen i Oustrup og Gaardmand Mads Andersen i Kyringe. Af disse synes dog kun de to strax at have modtaget Valget. Deres Underskrifter findes i Protokollen, de er lidt ubehjælpssomme, men dog ganske tydelige. Under næste Mødes Protokolltilførsel ses ogsaa Mads Andersens Navn, skrevet med en sjælden statelig og pyntelig Underskrift.

Forøvrigt fremgaar det af dette Kommissionens andet Møde, at Akademiet aarlig vil yde 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg til de Fattige, og der paalignes hver Gaardmand i Sognet $\frac{1}{2}$ Skp. Rug og 2 Skpr. Byg at svare til de Fattige.

Da Kommissionen d. 11. Marts 1803 holdt Møde, forelaa der en Meddelelse, som giver Indblik til de sociale Tilstande. Hos Peder Jacobsen i Stenmagle havde der levet en Pige, som havde faaet

et Barn udenfor Ægteskab, og som var afgaaet ved Døden. Faderens Opholdssted kendtes ikke, og det moderløse Barn, der var 2—3 Aar gl., blev derfor antaget under Kommissionens Forsorg, saaledes at Barnet anbragtes i Pleje hos Peder Jacobsen for 8 Rigsdaler i Penge og 1 Td. Byg om Aaret — „til Underholdning og Forsørgelse“.

Man taler jo om, at „i gamle Dage“ var det anderledes end nu; da følte Børnene ganske anderledes end nu om Dage deres Forpligtelse overfor Forældrene. Det er imidlertid ejendommeligt at se, at allerede i Fattigkommissionens tredje Møde foreligger der et Tilfælde, der fortæller om manglende Følelse overfor Forældrene. I det her nævnte Møde meldte sig med Begæring om Understøttelse en 78-aarig Indsieder, der havde opholdt sig i Stenmagle, siden han i 1752 fæstede en Gaard. „Da denne Mand“ — hedder det i Kommissionens

Protokol — „har en Datter og en Søn, og Sønnen er Gaardmand og Datteren Gaardkone og begge i saadan Tilstand, at de kan komme deres trængende Fader til Hjælp,“ saa tilstaar Kommissionen ham som *et Bidrag* til hans Underholdning 1 Skp. Rug og 4 Skpr. Byg, som skulde leveres ved den sædvanlige Uddeling og saaledes optoges den gamle Mand som Fattiglem af 3dje Klasse. Man ligesom mærker mellem Protokollens Linier Forargelsen over det foreliggende Tilfælde.

Gør vi nu et lille Spring frem i Tiden til det bevægede Aar 1807, er vi atter til Møde.

Ved dette Møde er — „efter forudgaaende *Indkaldelse fra Prædikestolen* af de Fattige, som i det forløbne Aar havde nydt Understøttelse“ — alle de Understøttede til Stede og erklærede, at de var „saavel med Understøttelsen selv som ved Maaden, den var given dem paa, tilfredse og vel tjente.“ Men hertil kommer

en Bemærkning, som paa egen Maade hensætter os til den alvorlige Tid. „Videre blev ved dette Møde i Steden for Medlem *Mads Andersen* i Kyringe, der har været tjensigørende Landeværnsmand det sidste halve Aar og endnu ikke kan vide sig sikker for Krigstjenesten, til Distriktsmedlem valgt *Daniel Hansen* i Nyrup.“ Det er den engelske Krig, der — dog paa en forholdsvis fredsommelig Maade — sender sine Virkninger ud i Sognet.

Indblik til en af et lille Hjems Tragedier faar vi gennem et Notat fra Højsommeren 1808 (d. 7. Juni). „Sognepræsten anmeldte, at Husmand Jens Nielsens Kone af Assentorp var død og havde efterladt sig et spædt Barn, og da *Manden var ved Armeen*, savnede Barnet baade Forsørgelse og Pleje.“ Baade i dette og i andre Tilfælde ydedes der Støtte „efter Fornødenhed“.

Ser vi frem i Tiden, f. Ex. til Aaret 1834, har vi en karakte-

ristisk Fortegnelse over de Fattige af første Klasse.

Den 24-aarige Jens Mathiasen, Indsieder, „contract“ i den ene Side, følelsesløs i den ene Arm, tilstodes 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg og 4 Rigsb.daler.

Den 57-aarige Margrethe Olesdatter, meget svag, trænger højlig til Hjælp, 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg, 4 Rbdl.

Den 17-aarige Sidse Pedersdatter, „et fader- og moderløst Barn uden Familie- og anden Understøttelse, i hendes svage Legems Tilstand, 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg, 4 Rbdl.

Den 74-aarige Ane Nielsdatter, „en højaldrende og svagelig Enke“ (det samme).

Den 29-aarige Kirsten Christensdatter, som ikke selv kan fortjene det Fornødne til hendes smaa Børns Forsørgelse, 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg og 6 Rbdl.

Der var i 1834 ialt 14 fattige Understøttede.

Sidse Pedersdatters Skæbne

hører vi om det følgende Aar, da hun „udgaar af de Fattiges Tal, idet hun har lært Skrædersyning, saa hun kan klare sig selv,“ dog at Fattigvæsenet stadig har sin Opmærksomhed henvendt paa at hjælpe hende om fornødent.

Man ser, at Naturalieydelsen spiller en stor Rolle; et andet Exempel i saa Henseende er en Henvendelse til Sogneforstanderskabet i 1847 fra Degnen i Stenmagle, der anmoder Forstanderskabet om, at fire Bolsmænd paa Gryntegaarden i Assentorp maa blive advaret om at sende den vanlige *Julerente*: $\frac{1}{2}$ Gaas, 1 Brød og $\frac{1}{2}$ Snes Æg. Naar de fire Mænd har ønsket Sagen prøvet, skyldes det, at de har faaet ny Hartkornsansættelse, og derfor maa de mene, at de skal slippe billigere. Degnen i Stenmagle har imidlertid sin faste Løn, ansat af Kancelliet, og derfor mener han at have Ret til Julerenten. Det ses ikke af Protokollen, hvorledes det er gaaet.

En Indtægt, der fortæller noget om Forældres Forhold til deres Børn har man i Fattigprotokollen fra 1807, da et gammelt Ægtepar i Vandløse tilbagebetaler de i „afvigte Aar modtagne“ 1 Td. 5 Skpr. Byg og for det første Kvartal af 1807 2 Skpr. Byg og 1 Mark 8 Skill., fordi Ægteparrets Søn, som er Smed i Allindemagle, vil „underholde disse hans Forældre“.

Midlerne var smaa den Gang; det ses bl. a. deraf, at da man 31. Decbr. 1807 aabnede Kirkeblokken i Stenmagle, indeholdt den kun 1 Rigsdaler 1 Mark og 5 Skilling fra hele Aaret 1807.

Den gamle Indskrift.

I Gavlen paa *den gamle Skole* i Stenmagle ind mod Kirken sidder en Egeplanke med følgende Indskrift:

E. D. P. A. M. D. 1775.

Indskriften er ikke vanskelig at tyde. E. D. P. er Navnet paa Degnen i Stenmagle *Edvard de Place*, der var født 1746, og blev Skole-

holder, siden ogsaa Degn i Stenmagle; den 17. December 1773 af lagde han Degneeden for Biskop Harboe; han var knyttet til Stenmagle Skole til 1799 og døde 1808. Han var gift med *Anne Mons Datter*, der var født 1743 og døde 1830, 87 Aar gammel.

I Fattigprotokollen for 1807 ser vi »Degnen de Place« anført i Ligningslisten som pligtig til at tilsvare i Naturalier til de Fattiges Underhold 1 Skp. Rug og 2 Skp. Byg, hvilket er det samme som hver Gaardmand i Stenmagle maa svare, medens Sognepræsten maa tilsvare 8 tipunds Rugbrød, 4 Skp. Bygmel, 3 Skpr. Byggrvn og 1 Skp. Malt. Møller Schøler tilsvare dobbelt af Gaardmændene, nemlig 2 Skpr. Rug og 4 Skpr. Byg og »ved den ny Mølles Fuldfærdigelse« 16 Skpr. Bygmel.

Den indbyrdes Undervisning.

Det er netop i disse Aar 100 Aar siden den saakaldte »*indbyrdes Undervisning*« iværksattes. Den 7.

April 1829 kom paa Cirkulations-tourné til Stenmagle Skole Amtsprovst *Mønsters* Cirkulære om den indbyrdes Undervisning. Mønster var Provst i Ringsted, og sammen med Abrahamson ivrig Forfægter af denne Metode, hvis Fortrin skulde være, at man med ringere Lærerkraft og med Udnyttelse af de bedre begavede Elevers Evne skulde kunne fremme Undervisningen. Hovedreglerne i dette ejendommelige System, der aldrig slog stærkt an, er stærkt udpenslede, saaledes:

A. Den metodiske Orden. a) Opstilling og Henvisning til det bestemte Arbejde skal stedse foregaa med Orden, Raskhed og Nøjagtighed; b) alle Signaler gives bestemt og raskt; c) Læreren skal ikke ligesom være bange for at bruge Piber.; Signalerne gives med denne; d) der skal stedse bruges den muligste Hurtighed i Undervisningsgangen.

B. Læseskolen, ved hvilken det bør overholdes, a) at der stadigen

og gennem alle Afdelinger læses højt og reent; „ofte erfares, at der læses *altfor højt*; da vorder Læsningen skrigende og ildeklingende;“ „læse Børnene altfor sagte, er Følgen, at Livlighed og Opmærksomhed ikke lettelig lader sig vedligeholde;“

b) *at* hverken Lærling eller Bihjælper under nogensomhelst Omstændighed se bort fra Tabellen, med mindre Læreren giver Signal eller i mindeligt Tilfælde taler til dem;

c) *at* Bihjælperne ikke fare for hurtigt frem med Stokken, men nøje følge og antyde det, der skal læses.

C. *Skriveskolen*. Det betones, at der skal skrives reent, ikke mere end ét Bogstav ad Gangen, at der aldrig maa tales under Skrivningen, men Arbejdet skride frem efter Tabellen.

D. *Regneskolen*. Nøjagtighed med Tallene.

E. *Betræffende Conceptbogen*.

F. *Tabellernes Konservation*

(d. e. Opbevaring). Pegepindene skal have runde Dupper for ikke at beskadige Tabellerne.

Skoleforhold i 1830'- og 40'erne.

Den 3dje Maj 1831 kom Provsten *Bentzon* i Ringsted ud til Stenmagle Skole. Han skrev efter Besøget en udførlig Karakteristik af Skolen i Skolekommissionens Protokol.

Han skrev: I den øverste Klasse var jeg vel tilfreds med Religionsundervisningen. Hovedregning og Tavleregning gik godt, og det forventes, at der, især i den sidstnævnte, hvori nogle Børn ej er komne ret langt, vil være kendelig Fremgang at spore ved næste Visitats. Skrivningen er ret tæt, og Skrivebøgerne holdes i pyntelig Stand. At Skriftlæsningen ej er, som den bør, og at Boglæsningen er usikker og Tonefaldet daarligt, vil den dygtige Lærer sikkert sørge for at raade Bod paa. — I nederste Klasse styres indbyrdes Under-

visning ordentlig efter de gældende Bestemmelser; men ordentlige Pegestokke savnes. Ønskeligt var det, at der blev anskaffet de fornødne Blikpenne (?) til Griflerne, hvorved der i Grunden er Besparelse, og nødvendigt er det, at Skolen forsynes med de manglende Tavler. At Religionsundervisningen ogsaa i denne Klasse vil vorde behandlet med Omhu, holder jeg mig forvisset om og venter, at Kommissionens Nidkærhed for at befordre stadig Skolegang vil komme Lærerens Duelighed og Flid til Hjælp; thi da kan Stenmagle Sogn blive iblandt de bedste i Provstiet. De gymnastiske Apparater til ringeste Grad er anskaffede, og Øvelserne er begyndte.

N. E. Bentzon.

Den 9. Oktober 1832 var Provsten atter til Visitats og skrev i Kommissionens Protokol:

I Religion svarede en Del af øverste Klasses Børn ret vel; men

de synes at have den slemme Vane at svare alle paa én Gang. Det gamle Testaments bibelske Fortællinger havde de godt indpræntet sig; men alt, hvad der er lært udenad, oplæstes alt for hurtigt. I Bog læste nogle upaaklageligt, men andre kun maadeligt. Og Hovedregningen var kun lidet bedre. Skriften er dels god, dels upaaklagelig, men Skrivebøgerne meget ordentlige og rene. Retskrivningen maa kaldes slet og Skriftlæsningen meget maadelig. Gymnastiken drives efter den indbyrdes Undervisnings Methode, men er i sin allerførste Begyndelse. (Nederste Klasse faar en lignende Karakteristik)

Derefter hedder det:

„Det bør ej lades uanmærket, at denne Skole ej er forsynet med nye Testamenter til Brug for øverste Klasse. Paafaldende var det, at en Del Børn af 14 Aars Alder og af en meget n.aadelig Kundskab nylig var

komne til Sognet, hvor de vistnok forgæves gør sig Regning paa at blive antagne til Konfirmation.

Det gør mig ondt at erfare denne Skoles Tilbagegang, hvilken jeg ej tør sætte paa den due- lige Lærers Regning, men maa tilskrive de overordentlig hyp- pige Forsømmelser, hvorfor jeg maa anmode Skolekommissionen om at gribe til alvorlige Midler for at hæve denne Uorden og ej at skaane Vedkommende for de anordningsmæssige Mulker, ind- til de kommer i Skik med at lade deres Børn søge Skolen, saa det kan blive muligt for Læreren at udrette noget."

Efter denne Salut idømmer den vrede Provst 8, der har for- sømt Visitatsen eller andre Plig- ter, hver 2 Mark Sølv i Mulkt til Skolekassen. Og Skolekommissio- nen følger i det næste Møde i Jet angivne Spor, idet ikke mindre end 24 Husbønder eller Forældre idømmes Skolemulker.

I December har Julestemningen dog atter bredt sig. Skolekommissionen udtaler, at Forsømmelserne i November var foraarsagede af „Sygdom, ondt Vejr og besværlig lang Skolevej“, hvor Kommissionen ikke dikterer Mulkt.

Aarene gaar imidlertid, og Provstens Bemærkninger ved senere Visitatser er ikke altfor rosende; men i 1841 siger han, at Børnenes Fremgang fandtes i det Hele taget god, dog bemærkes, at ingen er bragt saa vidt i Skrivning, at Hjælpestregerne kan undværes.

I 1842 faar man i en Karakteristik af Skolens Tilstand at vide, at i Tavleregning er kun 1 naaet til at regne Reguladetri, 5 Division i benævnte Tal, 4 Multiplikation i benævnte Tal, 4 Subtraktion i benævnte Tal, 15 Addition i benævnte Tal; de øvrige regner med ubenævnte Tal Ved indbyrdes Undervisning fandtes alt i stor Uorden, Dag-

bogen ej ført, Konzeptbog ej til Stede. Sogneforstanderskabet faar Paalæg om at anskaffe de fornødne Læsebøger.

1844 er Provsten barsk: Samtlige Tabeller er i maadelig Forfatning . . . Skolens Bøger staar skimlede og støvede til Skam for Læreren. I det Hele befinder Skolen sig i en mindre god Tilstand.

Disse spredte Notater giver et lille Indtryk af, hvorledes et Skolearbejde udvikler sig.

Henning Jensens Afskedigelse.

1879 var, som det er nævnt i det Foregaaende, den da 39-aarige *Henning Jensen* kommet til Stenmagle Præstegaard. Han kom her til at bo i et politisk bevæget Omraade. Sognet var Nabo til baade den politisk livlige Holbækkreds og til Ringstedkredsen, hvor det heller ikke gik stille til. Henning Jensen selv giver dog en ganske enkelt Begivenhed Skylden for den stærke

politiske Retning, hans Tanker tog. Han aflagde under et Ophold i København ogsaa et Besøg i Gammel Avlsgaard, hvor paa den Tid talrige Politikere hoidt til. Blandt disse var Thomas Nielsen og Jens Busk. De sad just og spiste til Middag, da jeg kom. Paa en eller anden Maade kom jeg i Snak med dem, og la Jens Busk erfarede, at jeg var Præst og Venstremand, fik han aabenbart Interesse for mig. Venstrepræster groede jo ikke paa Træerne i de Aar. Da jeg gik, fulgte Jens Busk med. Han vilde, sagde han, ud og besøge Pastor Brandt, Grundtvigs Eftermand ved Vartov.

Paa Jens Busk's Foranledning aflagde Henning Jensen sammen med Busk et Besøg hos Pastor Brandt, Vartov, og Samværret førte med sig, at Henning Jensen indbød Busk til Stenmagle Præstegaard, hvor han i den følgende Tid jævnlig var Gæst.

Henning Jensen var paa den Tid

stærkt grundtvigsk paavirket, og der kom mange Folk til Stenmagle fra andre Byer. Samtidig voxede Henning Jensens politiske Omgang. Og det var noget, der blev lagt Mærke til. Den Tid betød en Folketingsmand langt mere i Befolkningens Omdømme end nu. Det var, ligesom der var mere Alvor i Kampen den Gang. Det prægede Personlighederne. Ikke sjældent gik Præstens Vogn til Sorø eller Tølløse Station for at hente Rigsdagsmænd Lørdag Aften. Saa blev der politiseret i Præstegaarden, og Søndag Morgen hændte det, at Henning Jensen, naar han i Ornat gik over i Kirken, havde flere Folketingsmænd i sit Følge. Han nævner selv blandt sine Venner og Gæster foruden Jens Busk: Hansen-Ølstykke, Hansen-Sir, Rasmus Nielsen, Jens Sørensen-Vitved, Bøtker, Nøhr, Fogtmann. Selv *Hørup* — som ellers var meget vanskelig at faa ud — fik Jens Busk en Gang lokket med til

Stenmagle. Henning Jensen afhentede ham personlig i sin Enspænder-Vogn og kørte ham personlig til Stationen igen om Aftenen. Han blev nemlig kun én Dag.

I disse Aar var det, at Hen. Jensen kastede sig ind i den politiske Drøftelse, og 1884 gjorde han Springet ind i den aktive Politik, idet han stillede sig mod selve Kultusministeren, den mægtige *Jacob Scavenius* til Gjorslev, der var som en politisk Klintekonge i Stevns. Henning Jensen naaede 1125 St. mod Scavenius' 1384. Blid havde han ikke været mod sin højeste Foresatte. Næste Aar kom Gengældelsen. Henning Jensens Konventsbroder *Thomas Rørdam* i Ondløse havde i „Berl. Tid.“ skrevet en politisk Artikel. Han beraabte sig paa Apostlen Paulus' Ord i Rom, 13,1: „Hvert Menneske være de foresatte Øvrigheder underdanig; thi der er ikke Øvrighed uden af Gud. Men de Øvrigheder, som er, har

Gud beskikket." — Der blev i Ministeriet Estrups Tid holdt en utrolig Mængde Prækener over denne Text, saa det var intet Under, at Venstremænd efterhaanden blev noget forargede over, at de saaledes idelig og altid skulde se Paulus fremstillet som en Tilhænger af Estrup. „Politiken“ bad Henning Jensen skrive en Artikel til Svar paa Th. Rørdams Artikel.

Svaret stod i „Politiken“ d. 30. Marts 1885, og allerede Dagen efter stod der i „Folketidende“ en Meddelelse af følgende Ordlyd: „Pastor Henning Jensen er i Gaar afskødiget af Kongen efter Indstilling af Kirke- og Undervisningsministeren.“ Henning Jensen havde i Artiklen hævdet, at Øvrigheden er kun Øvrighed i Kraft af Loven. Overtræder den Loven, saa er den ikke mere Øvrighed, saa har den ikke mere Ret til at regere, selv om den har Magt til det.

Henning Jensen havde und-

gaaet alle Navne og direkte Hentydninger. Alligevel maatte han falde. Han hyldedes fra mange Sider. Men selv vurderede han sin Stilling meget ædrueligt. Mange Aar efter skrev han:

„Kirkeminister Scavenius gjorde mig altsaa pludselig til en af Landets mest populære Mænd, og dette bidrog naturligvis noget til at mildne det Slag, der havde ramt mig. Men jeg kunde ikke skjule for mig selv, at min Stilling var temmelig haabløs. Thi da den officielle Meddelelse om min Afskedigelse kom, stod der i den, „at man vilde tage under Overvejelse, hvorvidt der skulde tilstaas mig Pension“. Jeg havde ingen privat Formue, jeg havde Hustru og fem ukonfirmerede Børn. Jeg kunde maaske leve et Aars Tid paa min Popularitet. Men naar den var forduftet, hvad saa? Jeg gjorde mig fortrolig med den Tanke at ende som Fattiglem i *Stenmagle Fattighus*.“

Dagen efter Henning Jensens Afskedigelse gik Ministeriet Estrup udenfor Forfatningen. Og Henning Jensen kunde derfor i en Artikel bringe Kirkeministeren en Tak, fordi denne havde afskediget ham.

Efter den Fremfærd, Ministeriet udøvede, kunde han ikke være Præst, men han erkender aabent, at han ikke selv havde haft Mod til at kaste sig ud i det tomme Rum. Var jeg vedblevet at være Præst — skriver han —, vilde jeg have været tvunget til at bede for den verdslige og gejstlige Øvrighed, repræsenteret af d'Hrr. Estrup og Scavenius. Ja, jeg havde gjort det, men jeg takker Hr. Scavenius, fordi jeg ikke kom til at gøre det.

Et Indtryk af, hvorledes Befolkningen saa' paa Tingene, faar man af et Brev, som „Folkstidende“ i Ringsted offentliggør d. 15. April 1885, og som er tilsendt Bladet fra Stenmagle:

„Vi lever her ude under en mærkelig Tilværelse i denne Tid. Siden Pastor Henning Jensens Afskedigelse har der nemlig ingen Gudstjeneste været holdt, hvilket har været saa meget mere føleligt, som Afskedigelsen fandt Sted før Paasken og Konfirmationen. Med denne blev det dog ordnet, idet Pastor Rørdam i Ondløse efter lang Forhandling gik ind paa at konfirmere Børnene sammen med sine egne Konfirmander. Med Daabshandlinger gaar det bedre, idet Pastor Jensen hjemmedøber de Børn, som ønskes døbt. Derimod er det meget uheldigt, at flere Lig maa henstaa uden at blive begravede. Skylden herfor ligger udelukkende hos den kirkelige Øvrighed, idet Pastor Jensen strax, da han erfarede sin Afsked, gjorde Indberetning til sine Foresatte om, at han ansaa sig for uberettiget til at forrette kirkelige Handlinger. Da Højre jo vil fastholde, at det er af kirkeelige

Grunde, at Pastor Jensen er afskediget, var Hr. Jensens Optræden rigtig; men at Avtoriteterne — som det synes — har forudsat, at Jensen vedblev at besørge Embedet, turde netop være et Bevis paa, at Afskedigelsen er sket af politiske Grunde, hvad vi her ude da heller ikke tvivler om.

Iøvrigt lever Pastor Jensen ikke ensom og forladt i denne Tid. Tværtimod har han i den senere Tid daglig kunnet glæde sig ved stærkt Besøg af Venner fra alle Egne af Sjælland. Særligt i Paasken var Præstegaarden fuld af Vogne og Stuerne fulde af Folk.“

Dette lille Brev taler med en egen Alvor til Sindene. Man ser da ogsaa, at Henning Jensens nærmeste Foresatte, Provst *Andersen*, Ringsted, strax den følgende Aften rykker ud med en grundig Udredning af de særegne Forhold, der er opstaaet. Henning Jensen svarer senere i

„Ringsted Folketidende“, at han mener ikke, Kritiken har været rettet imod Provsten, men mod Scavenius, der har gjort sig skyldig i den Hensynsløshed at lukke to Kirker (Stenmagle og Stenlille), der var meget flittigt besøgte, i 4 Helligdage (Afskedigelsen skete om Tirsdagen, som det var Skærtorsdag om Torsdagen) og i høj Grad havde vanskeliggjort 42 Børns Konfirmation.

Sidst i April 1885 holdt Henning Jensen sin første offentlige Tale efter Afskedigelsen i et Forsamlingshus i Holbæk. Her uddybede han sin Tak til Minister Scavenius med den Tilføjelse, at han nu vilde anvende al sin Tid til at virke for Fjernelsen af det nuværende Ministerium. Siden gik hans Veje videnom. Men det hører ikke til Lokalhistorien og skal derfor forbigaaes her. Han døde 1. Marts 1929, 91 Aar gl.

En gammel Nyrup-Bonde.

Ledbjerggaarden i Nyrup, nu tilhørende Propr. Lunding, er nu en delvis ny Gaard, tildels bygget af den nuværende Ejer for Avlsbygningernes Vedkommende. Men en af Avlsbygningerne er fra den forrige Ejer, *Jens Jacobsens* Tid. Jens Jacobsen var en Mand af det gamle Bondesnit, gammeldags i Væremaade, men en virksom Mand i al sin Færd. Han sad en lang Tid med den store Gaard, ialt i over 50 Aar, idet han overtog Gaarden efter sin Fader i 1857 og døde 1909.

En af de Længer, der byggedes i hans Tid, staar endnu. Det er ei mægtig Kampestens Bygning med Kælderlade og foran liggende Tærsegulv, der ligger over 1 Meter over det nedre Ladegulv. Længens Kampestensmure er rejst af hugget Kamp, hver eneste Sten er taget fra Marken. Endda bliver der ved at komme Sten frem.

De ældste Dræn i Lavningerne er meterdybe Kampestens-Faskiner, til hvilke Stenene ogsaa er samlet ind paa Gaardens Marker.

Jens Jacobsen tærskede med Plejl helt ind i dette Aarhundrede. Skønt der til Gaarden er ca. halvandet Hundrede Tønder Land, gik der aldrig en Tærskemaskine rundt i alle de Aar, Jens Jacobsen havde Gaarden. Han havde sine Tærskere staaende paa Rad i den lange Lo; hver Mand havde sit Gulv, og dør gik Plejlerne Dag efter Dag fra tidligt Efteraar til helt ind paa Sommeren. Først i de allersidste Aar voxede Avlingen saa stærkt, at Jens Jacobsen maatte lade et transportabelt Tærskværk tage Affære; men han gjorde det nødt.

Ledbjerggaard har et ret bakket Terræn. Den har tidligere været skov- og kratbevoxet i stor Udstrækning. Jens Jacobsen var Manden, der — efter at Faderen

havde købt Gaarden fra Sorø Akademi — satte al Kraft ind paa at faa den i god Kultur. Skov blev ryddet, Krat og Buskads fjernet, Sten brudt osv. Og Resultatet udeblev ikke.

Jens Jacobsen var selv altid første Mand allevegne. Han arbejdede selv med. I den Tid, man producerede Smør hjemme, kørte han personlig dette til Ringsted. I den rigtige travle Tid kørte han saa tidligt til Bys, at han kunde være tilbage igen, til den ordinære Arbejdstid i Gaarden begyndte. Sin Købmand, gamle *Rørbye* i Nørregade, vilde han gerne tage paa Sengen. Men senere, da unge *Rørbye* blev Købmand, narrede denne alligevel en Gang Jens Jacobsen. Denne havde drillet de Købstadfolk med, at de aldrig kunde komme op i ordentlig Tid.

Men en Morgen meget tidlig, da Jens Jacobsen kom rumlende ind ad Nørregade, stod *Rørbye* paa Trappen og hilste:

„Godmorgen, Jens Jacobsen, det er noget sent, Du kommer til By.“

Jens Jacobsen var du's med alle Mennesker.

Banken benyttede han strax fra dens Oprettelse, og da han var en Mand med Tegnebogen i Orden, fandt man sig i at lade en Mand være i Banken de Morgener, da Jens Jacobsen kunde ventes. Det var adskillige Timer, før den ordinære Kontortid begyndte.

— Jens Jacobsen var en af de sidste Repræsentanter for en solid gammeldags Opfattelse. Og i Befolkningen lever der mange Minder om denne Mand.
